

dajući to ratnim prilikama i navodnim strahovanjima da će biti uništena. Teško je prihvatiti mišljenje talijanskog povjesničara A. Crechia koji se trudi da dokaže brigu Talijana za arhivsko blago u Zadru. Kolika je bila ta briga, potvrđuje i činjenica da za dvadeset i više godina talijanske uprave u ovom gradu nijedna publikacija s područja društvenih znanosti tiskana na tlu tadašnje Jugoslavije nije našla mjesta u biblioteci Arhiva. Našim znanstvenim radnicima bio je onemogućen rad, naročito u vrijeme kada je direktor Arhiva bio Giuseppe Praga. Građa je uglavnom korištena u iridentističke svrhe, te sve ono što je napisano u međuratnom razdoblju ima malu znanstvenu vrijednost.

U takvim prilikama, nakon oslobođenja (1944) pristupilo se spašavanju i sanaciji građe. Takvo stanje zatekao je i Antoljak prilikom stupanja 1946. na dužnost ravnatelja Arhiva. Prvi mu je zadatak bio sakupiti sve arhivalije s raznih strana i smjestiti ih pod jedan krov. Drugi, pronaći i osposobiti stručni i pomoćni kadar kako bi arhivski fondovi bili što prije dostupni istraživačima. Sve te zadatke uspješno je obavio dr Antoljak, tako da je god. 1947. Arhiv bio osposobljen za rad. Samo velika ljubav i marljivost arhivskih radnika, predvođenih svojim direktorom, mogla je za kratko vrijeme osposobiti tu ustanovu. Dr Antoljak se tada zalagao da arhivska građa u Dalmaciji bude smještena na dva mjesta, u Zadru i Dubrovniku, jer je Dubrovnik još od ranije imao organiziranu arhivsku ustanovu. I tako su počeli pristizati prvi istraživači iz Hrvatske i Jugoslavije, s obzirom na to da je više od četvrt stoljeća arhivska građa u Zadru bila nedostupna za naše istraživače.

Njegovom zaslugom pokrenuta je (1949) prva publikacija Arhiva, a istoodobno i prva znanstveno-stručna periodika u Zadru nakon oslobođenja, tzv. »Miscellanea«, od koje su izašla četiri broja. Svrha te publikacije bila je da ukaže na neistraženu bogatu građu iz povijesti, hrvatskog i drugih naših naroda koja se čuva u zadarskom arhivu. »Miscellanea« je donosila dokumente koji se odnose na gospodarske i političke prilike u vremenskom rasponu od trinaestog do dvadesetog stoljeća. To su uglavnom opće političke i kulturne prilike, te položaj pojedinca i društva. Spisi su dati u izvornom obliku na latinskom, talijanskom, njemačkom i hrvatskom jeziku, te dokumenti pisani bosančicom i glagoljicom u latinskoj transkripciji. Šteta je da se ta edicija ugasila nakon odlaska dra Antoljaka u Historijski arhiv u Rijeku 1952. godine.

Publikacija Stijepe Obada upućuje čitaoca i budućeg biografa dra Antoljaka na nekoliko problema koje je taj rijetko marljivi arhivski znanstveni i pedagoški radnik načeo, pokušao riješiti ili riješio te, što je isto toliko važno, potakao druge na historiografski rad. Od kolikog su interesa rezultati njegova polustoljetnog rada, najbolje svjedoči nekoliko visokih društveni priznanja.

D. Martinović

VRELA I PRINOSI. Zbornik za povijest isusovačkog reda u hrvatskim krajevima. Br. 13, 1982. i 14, 1984.

Časopis se ponovo pojavio u povodu 50. godišnjice pokretanja. Posljednji broj je izašao 1941. Novi gl. i odg. urednik je *Mijo Korade*.

Broj 13, 1982, str. 186. *Mijo Korade, Kronologija i bibliografija radova o Miroslava Vanina (1879—1965) (5—22)*. Nakon općih životopisnih podataka

objavljuje bibliografiju: knjige, članci i studije, suradnja u enciklopediji i novinama, rukopisi čovjeka koji je pokrenuo časopis i bio njegov dugogodišnji urednik.

Josip Jurić, *Ilirski kolegij u Loretu (1580—1860) (23—60)*. Autor — sada pokojni — prikupio je veliku građu za povijest Ilirskog kolegija (Collegium Illyricum) u Loretu. Iz te građe, urednik časopisa priredio je za tisak dio rukopisa kao informaciju i uvod. Tijekom vremena objavit će se ostalo. Autor iscrpno objašnjava kako je došlo do osnivanja i gradnje kolegija u kojem će se školovati i odgajati mladići iz balkanskih zemalja u cilju vjerskog djelovanja kod kuće. God. 1580. došli su prvi učenici. Prati teškoće u radu i nastavi, seljenje u Rim, povratak u Loreto, ukinuće isusovačkog reda 1773. god. i ponovno uspostavljanje, jer je bio njima povjeren.

Josip Jurić — Mijo Korade, *Iz arhivske građe o Ilirskom kolegiju u Loretu. Podaci o pitomcima Ilirskog kolegija u Loretu 1580—1658 (61—105)*. Zanimljiv popis, premda nije potpun. Uz pojedince su neki put opširniji biografski podaci: podrijetlo, ponašanje za vrijeme studija, dužnosti i časti, mjesto djelovanja itd. Kako su to najvećim dijelom naši ljudi, faktografija će poslužiti istraživačima biografija, genealogija, migracija i sl.

Mijo Korade, *Misionar i kulturni radnik isusovac Vinko Basile 1811—1882 (106—154)*. Na temelju arhivskih izvora iscrpno prikazuje toga isusovca podrijetlom Talijana sa Sicilije. U hrvatskim zemljama djelovao je tridesetak godina kao pučki misionar, župnik, pisac i širitelj katoličkog tiska. Boravio je u Dubrovniku — gdje je naučio hrvatski jezik — Gracu u Hercegovini, opet u Dubrovniku i drugim dalmatinskim gradovima, pa i u Slavoniji i Siciliji. Premda je mnogo putovao, bavio se i književnim radom: prevodio je asketska djela, sastavljao molitvenike i priručnike, tiskao Kanižličeve knjige, priređivao prigodne brošure i sl. Dao je poticaj da se osnuje fond za tiskanje knjiga iz kojeg je izraslo »Društvo sv. Jerolima« (danas »Sv. Ćirila i Metoda«).

Miljenko Belić, *Tko je napisao »Obilato duhovno mliko«? (155—163)*. Dokazuje da je to Antun Kanižlić.

Tonči Trstenjak, *Četiristota obljetnica katekizma Aleksandra Komulovića (164—173)*. Prigodni natpis u povodu obljetnice »izlaska iz tiska prvog hrvatskog izvornog katekizma«. Prilaže Komulićev izvještaj o misijama u Dubrovniku 1605. i njegovu oporuku.

Na kraju su urednikovi prikazi više knjiga.

Broj 14, 1984, str. 214. Ivan Fuček, *Književni rad Jurja Mulika (3—65)*. Opširna studija, zapravo prerađena autorova disertacija s latinskog na hrvatski. Napisao ju je prije 25 godina. Metodološki dobro sastavljena. Vrijednost je rasprave u tome što je autor klasificirao djela na autentična, vjerojatna i dvojbeni; razvrstao ih je na ona koja se tiču kateheze, pastorala i misija; prosudio da li su pisana štokavski ili kajkavski; označio mjesto izdanja; upozorio u kojim se bibliotekama sada nalaze, uz osobnu provjeru.

Mijo Korade, *Život i rad Ignacija Szentmártonyja SI, 1718—1793 (66—100)*. Izvlači iz anonimnosti tu zanimljivu, da ne kažemo pustolovnu, ličnost podrijetlom iz Kotoribe, jer »sve do danas ostao je gotovo posve zaboravljen u svojoj domovini«. Školovao se u Beču, Grazu i Varaždinu. Proveo je mnogo godina u sjevernom Brazilu kao kraljevski matematičar i astronom

portugalskog dvora (od 1751). Izradio je prvu kartu donjeg toka Amazone i bilježio astronomska opažanja. God. 1760. uhapšen je i sproveden u Portugal, gdje je 17 godina čamio u tamnici. God 1777. vratio se u Hrvatsku i radio na školi u Varaždinu. God. 1783. objavio je prvu kajkavsku gramatiku *Einleitung zur kroatischen Sprachlehre für Teutschen*.

Mijo Korade, *Hrvatski isusovci XVI stoljeća (1553—1584)* (101—117). Kronološki popis uz biografske podatke o prvoj generaciji, zapravo prvoj 25-orici hrvatskih isusovaca toga vremena.

Mijo Korade, *Izveštaj isusovački misionara iz XIX st. o istočnoj Hercegovini* (118—154). Najvećim dijelom do sada nepoznati izvještaji ne samo o vjerskom stanju nego i sa zanimljivostima o kraju, ljudima, običajima na području od Popova polja do Neretve.

Josip Jurić — Mijo Korade, *Iz arhivske građe o Ilirskom kolegiju II. Podaci o pitomcima Ilirskog kolegija u Loretu 1659—1686* (155—203). Nastavak iz prošlog broja.

Obnovljen časopis zadržao je solidnost i akribiju u objavljivanju izvora i podataka što ih je postavio utemeljitelj i prvi urednik.

J. Lučić

ARHIV JUGOSLAVIJE. VODIČ ZA KORISNIKE ARHIVSKE GRAĐE, Beograd 1985.

Za osnivanje Arhiva Jugoslavije dana je inicijativa 1935. godine; pedeset godina kasnije ta je institucija objavila omanji zbornik tekstova pod naslovom: »Arhiv Jugoslavije. Vodič za korisnike arhivske građe« (Beograd 1985. str. 100). Inače, ideja o osnivanju Arhiva datira u 1922. godini, ali je realizirana tek 1950, no ta je institucija stvarno započela s radom dvije godine kasnije; tada je Arhiv imao svega 14 radnika, dvije male radne prostorije (na jednoj lokaciji) i spremište od svega 500 m² (na dvije lokacije). God. 1969. dobivena je sadašnja zgrada — raskošna i prostrana građevina (uz koju postoje mogućnosti i dogradnje). Arhiv je osnovan Opštim zakonom o Državnim arhivima iz 1950. kao Državna arhiva FNRJ, a imao je status upravnog organa; posebni zakoni o Arhivu Jugoslavije doneseni su u više navrata ili su dopunjavani, itd.

Osnovni zadaci Arhiva Jugoslavije su: »Arhiv Jugoslavije vrši zaštitu arhivske građe saveznih organa uprave i saveznih organizacija, drugih saveznih organa, društveno-političkih organizacija, samoupravnih organizacija i udruženja građana organizovanih na nivou federacije. Iz perioda narodnooslobodilačkog rata vrši zaštitu građe najviših političkih organa narodnooslobodilačkog pokreta, organa vlasti i njihovih izvršnih organa i državnih organa. U njegovoj nadležnosti je i građa centralnih državnih organa i ustanova, centralnih organa političkih partija i drugih organizacija, stručnih i drugih udruženja iz vremena bivše, Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno Kraljevine Jugoslavije.« Međutim, Arhiv se danas bavi i izdavačkom djelatnošću, istraživanjima u cilju kompletiranja građe, kulturno-prosvjetnom aktivnošću, osuvremenjivanjem informativnih sistema, itd. Arhiv je 1985. god. imao 84 radnika i 10.445 dužinskih metara građe, odnosno 315 fondova i zbirki. Ta in-